

Tekijänoikeus avoimuuden edistäjänä

Näkökulmat Julkaistu 29.08.2014 klo 14:18 Kirjoittaja Leena Jukka

Tekijänoikeus nähdään usein hidasteena tieteelliselle tutkimukselle, mutta se on vain puoli totuutta. Yhtä hyvin voidaan tekijänoikeutta tutkia tieteen edistämisen vaikutuksen kannalta. Tekijänoikeussuojan ja tieteen tavoitteet ovat monessa kohdin yhteneväiset: Molempien tavoitteena on kannustaa ihmisiä luovaan työhön, julkaista luovan työnsä tuloksia koko yhteiskunnan iloksi ja saada kunnia - ja ehkä muutama roponen - tekemästään työstä. Ajatuksena on, että näin kasvatetaan yhteiskunnan koko pottia; edistetään tieteitä ja taiteita.

Tiede edistyy julkaisemalla löydöksiä. Tieteelliseen tietoon kuuluu avoimuus. Tekijänoikeus suojaa tätä avoimuutta aktivoitumalla vasta julkaisemisen jälkeen (tekijänoikeuslaissa käytetään tästä termiä saattamalla yleisön saataviin, mutta ei nyt kompastuta lillukanvarsiin). Julkaisisitko tieteen edistämiseksi omat aineistosi ja artikkelisi, jos kuka tahansa saisi niitä kopioida mihin tahansa tarkoitukseen omissa nimissään? Jollei tekijänoikeuden antamaa suojaa olisi, saattaisi pahimmassa tapauksessa käydä niin, että samat vanhat tekstit pyörisivät artikkeleissa, internetissä ja kirjoissa.

Otetaan toisena esimerkkinä tekijyyden suojaaminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että: Tutkijat ottavat muiden tutkijoiden työn ja saavutukset asianmukaisella tavalla huomioon niin, että he kunnioittavat muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viittaavat heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla ja antavat heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen omassa tutkimuksessaan ja sen tuloksia julkaistessaan. Aivan samaan pyrkii tekijänoikeuslaki, kun sen 3 §:ssä edellytetään, että: Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkään sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuina tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tässä kohdin on huomattava, että hyvä tieteellinen käytäntö saattaa johtaa jopa tiukempaan suojaan kuin tekijänoikeuslaki, sillä tekijänoikeus ei suoja esimerkiksi ideoita. Hyvin usein kuitenkin näkee tieteellisissä artikkeleissa kirjoittajan kiittävän nimeltä hyvän idean antajaa tai artikkelin tekijöiksi merkitään myös muita kuin tekstin kirjoittajia. Käytäntö vaihtelee tieteenaloittain.

Kolmas esimerkki on tilanteesta, jossa tutkimusryhmät keskustelevat esimerkiksi tutkimusyhteistyön aloittamisesta valmiin aineiston pohjalta. Tutkimusryhmä voi lähettää toiselle tutkimusryhmälle kopion omasta aineistostaan tutustumista varten. Mikäli aineiston saava ryhmä ei kopioi tai julkaise aineistoa, tekijänoikeudellista ongelmaa ei ole. Teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta, ellei näin ole sovittu (TekijäL 27 §). Toisaalta melkein kaikki sähköisten aineistojen käyttömuodot kuitenkin edellyttävät aineiston kopiointia ja muuttamista (tietokonesimulaatiot, tietokantojen yhdistämiset, tiedonlouhinta), jolloin ajankohtaiseksi tulee sopiminen käyttöoikeuksista. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa siitä sopimista, mitä aineistolla saa tehdä ja mitä ei.

Tekijänoikeus sisältää myös useita rajoituksia eli tekijänoikeuslaissa on pykälä, joissa henkilölle syntyvää tekijänoikeutta rajoitetaan toisten hyväksi. Tieteessä näistä rajoituksista merkittävin taitaa olla oikeus siteerata toisen työtä ilman lupaa. Tätä oikeutta on jokainen tutkija käyttänyt artikkeleissaan; sehän on klassinen tapa käydä tieteellistä keskustelua.